

§ 71. Питальныя і адносныя займеннікі

449. Прачытайце тэкст. Сказы якіх тыпаў ужываюцца ў тэксце? Якія словы дапамаглі аўтару задаць пытанні?

— Што ты робіш, Вова?	— Сабе.
— Пішу пісьмо.	— Пра што ты пішаш?
— Каму?	— Як атрымаю, тады скажу.

І. Курбека.

Вызначце, у якой форме ўжыты займеннік *сабе*.

Займеннікі *хто? што? які? чый? каторы? колькі?* называюцца **пытальнымі**. Займеннікі *хто, што, які, чый, каторы, колькі* называюцца **адноснымі**. Питальныя і адносныя займеннікі з'яўляюцца амонімамі.

Питальныя займеннікі выкарыстоўваюцца ў пытальных сказах: *І што ёсць на свеце мілейшае за цябе, пара маладога жыцця?* (Я. Колас).

Адносныя займеннікі ў асноўным служаць для сувязі частак у складаным сказе: *Ты сцягу, што над галавою, будзь верны!* (П. Броўка).

450. Прачытайце табліцу. Параўнайце канчаткі займеннікаў *хто* і *што*.

Склон	Скланенне займеннікаў <i>хто, што</i>	
Н.	<i>хт</i> о	<i>шт</i> о
Р.	<i>к</i> аго	<i>ч</i> аго
Д.	...	<i>ч</i> аму
В.	<i>к</i> аго	<i>шт</i> о
Т.	...	<i>ч</i> ым
М.	<i>(пры) к</i> ім	...

Дапоўніце табліцу формамі займеннікаў. З займеннікамі *хто* і *што* ў давальным склоне складзіце сказы.

Звярніце ўвагу!

Питальныя і адносныя займеннікі *хто? хто; што? што; колькі? колькі* змяняюцца па склонах, а займеннікі *які? які; чый? чый; каторы? каторы* — па склонах, ліках і родах (у адзіночным ліку).

451. Прачытайце пары сказаў. Вызначце, да якіх разрадаў адносяцца выдзеленыя займеннікі. З якой мэтай яны ўжываюцца ў сказах?

1. **Хто** сёння дзяжурны? Сяргей, скажы, **хто** сёння дзяжурны.
2. **Якія** ў цябе планы на выхадны дзень? Я помню, **якія** ў цябе планы на выхадны дзень. 3. **Чыя** гэта песня гучыць па радыё? Марыля здагадалася, **чыя** песня гучыць па радыё^Ф. 4. **Колькі** вучняў наведвае факультатыўныя заняткі? Дырэктар спытаў, **колькі** вучняў наведвае факультатыўныя заняткі.

Папрацуйце ў парах. Задайце адзін аднаму пытанні і адкажыце на іх.

Займеннікі **які?** і **які** ва ўскосных склонах маюць канчаткі, як у займенніка *сам*: як **ога**, як **ому**, як **ім** і г. д. Займеннікі **чый?** і **чый** ва ўсіх склонах змяняюцца, як займеннікі *мой, твой, свой*.

Займеннік **колькі** ва ўскосных склонах мае канчаткі, як прыметнік *сіні* ў множным ліку: Р. скл. **кольк[іх]**; Д. скл. **кольк[ім]**; В. скл., як Н. ці Р. скл.; Т. скл. **кольк[імі]**; М. скл. **(на) кольк[іх]**.

452. Прачытайце тэкст. Растлумачце, чаму ён так называецца.

Музей дзяцінства

Гісторыя ўзнікнення м..ханічных цацак уз..ходзіць да антычных* часоў. Тады самымі вядомымі былі м..ханічныя птушкі. **Яны** с..дзелі на галінках дрэў або пілі ваду з фантанаў.^{сн}

У 1280 годзе ў Кёльне з'явілася першая мад..ль ч..лавека. **Яе** сканструявалі^{сп} з метал.., дрэва, воск.. і скуры. А ў эпоху Адраджэ..ня славы Леанарда да Вінчы зрабіў а..таматычнага льва. **Ён** вы..шаў вітаць караля ў Мілане.

У 18-м стаго..дзі майстры стварылі м..ханічнага флейтыста. «Флейтыст» сапраўды іграў з дапамогай паветра. **Яно** вырывалася з грудзей (*Паводле А. Масла*).

Вусна перабудуйце простыя сказы ў складаныя, замяняючы выдзеленыя займеннікі адноснымі.

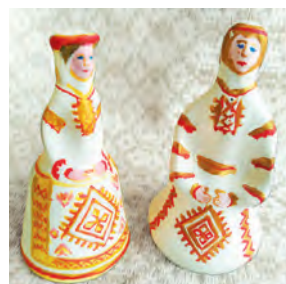
Запішыце тэкст, устаўляючы прапушчаныя літары.

Разгледзьце фотаздымак. Што на ім перададзена?

Якія вы ведаеце беларускія цацкі?

флейтыст

453. Адгадайце народныя загадкі-жарты. Запішыце сказы, раскрываючы дужкі.

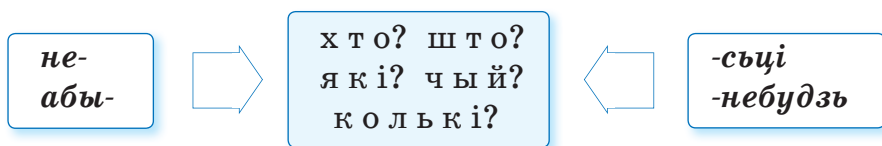
1. (*Які*) два^м займеннікі перашкаджаюць дарожнаму руху?
2. Без (*што*) чалавек не можа жыць? 3. (*Што*) заканчваецца дзень?
4. Без (*што*) хаты не пабудуеш^{сл}? 5. На дне (*які*) ракі плавае лічба?
6. (*Які*) соль нельга распусціць у вадзе?

Для даведкі: *літарай ь; я і мы; ноту соль; без імені; без стуку; Прыпяць.*

Вызначце разрад займеннікаў па значэнні, склон, лік (калі ёсць), род (калі ёсць). Падкрэсліце займеннікі як члены сказа.

§ 72. Няпэўныя займеннікі

454. Ад займеннікаў утварыце аднакаранёвыя словы.

Вызначце, на што ўказваюць утвораныя словы (на прадмет, прымету, колькасць). Ці вядомы вам гэтыя прадметы, прыметы, колькасць?

Ад займеннікаў якога разраду ўтварыліся новыя словы? Чаму, на вашу думку, гэтыя займеннікі называюцца няпэўнымі?

Няпэўныя займеннікі ўказваюць на няпэўныя, невядомыя прадмет, прымету, колькасць: *Нехта спяшаецца, камусьці не спіцца, некага гоніць радасць адкрыцця* (С. Грахоўскі).

Няпэўныя займеннікі ўтвараюцца ад пыталых пры дапамозе прыставак *не-* і *абы-*: *нёхта, нёшта, нёйкі, нёчы, некаторы, некалькі; абы-хто, абы-што, абы-які, абы-чый.*

Няпэўныя займеннікі таксама ўтвараюцца пры дапамозе марфем *-сьці* і *-небудзь*, якія называюцца **постфіксамі**: *хтосьці, штосьці, чыйсьці; хто-небудзь, што-небудзь, чый-небудзь, каторы-небудзь, колькі-небудзь.*